

Jizzax davlat
Pedagogika
Universiteti

TARIX FAKULTETI

HISTORY AND SOCIETY

ИСТОРИЯ И ОБЩЕСТВО
общественный электронный
Журнал

№ 1

JOURNAL
2024

TARIX VA JAMIYAT ILMIY ELEKTRON JURNAL

2024-yil 1-son Ijtimoiy-gumanitar fanlar

Tarix, falsafa, huquq, sotsiologiya, tarix metodikasi

**Bosh muharrir: Aqchayev F.Sh. JDPU, t.f.b.f.d. (PhD),
dotsent.tarix fakulteti dekani**

**Bosh muharrir Pardayev A.H. JDPU, tarix, t.f.n.,
o‘rinbosari: dotsent**

Mas’ul kotib: Karimova N.I JDPU, tarix,t.f.b.f.d (PhD)

TAHRIRIYAT A’ZOLARI:

1. Sagdullayev A.S. – tarix fanlari doktori, Akademik
2. Ahmedshina F.A. – tarix fanlari doktori, professor
3. Shodmonova S.B. – tarix fanlari doktori, professor
4. Ochilova B.M. – falsafa fanlari doktori, professor
5. Choriyev S. – falsafa fanlari doktori, professor
6. Tulenova G. J. – falsafa fanlari doktori, professor
7. Pardayev M.H. – tarix fanlari nomzodi, dotsent
8. G‘oyibov B.S. – tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
9. Yarmatov R.B. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
10. Saidqosimov A.I. – f.f.b. fan doktori (DSc), professor
11. Amanullayev A. – f.f.b. fan doktori (PhD), dotsent
12. Toshboyev F.E. – tarix fanlari bo‘yicha fan doktori (PhD), professor
13. Mirkomilov B. – tarix fanlari nomzodi, professor
14. Kobzeva.O.P. - tarix fanlari doktori, professor
15. G‘ofurov J.I – tarix fanlari bo‘yicha fan doktori (PhD), dotsent
16. Hoshimxonov M.X. – f.f.b. fan doktori (DSc), dotsent
17. Valiyev A.X. – katta o‘qituvchi
18. Majidov A.S. – katta o‘qituvchi

Dizayner va sahifalovchi:

Karimova. N.I

MUNDARIJA

1. MUNDARIJA	3-4
2. TARIX FANINI O'QITISHDA TARIXIY-BADIIY ADABIYOTLARDAN FOYDALANISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI. Ahror Pardayev Hasanovich. Zokirova Muxlisa.	5-9
3. TURONNING BOHODIR VA DONO AYOLLARI. Boltayev Abdurasul. Olim Mamarasulov.	9-14
4. SOHIBQIRON AMIR TEMUR VA UNING HARBIY MAHORATI. Boltayev Abdurasul. Abdullayev Abdulaziz	15-18
5. MUSTAQILLIK YILLARIDA JIZZAX SHAHRINI ZAMONAVIY QIYOFAGA KELTIRISH. Abdurasulova Dilbar To'raevna . Soatov Diyor	19-24
6. FRIGIYA PODSHOLIGI. Xamrayev G'ayrat G'aniyevich. Jumaqulova Diyora Ergashboy qizi.	25-29
7. KUSHON DAVLATI TARIXI VA MADANIYATI XUSUSIDA. O.Abdig'apparov. Nabiyeva Farmuda.	29-34
8. MISR MADANIYATINING O'ZIGA XOS JIHATLARI. O.Abdig'apparov. Naxalboyev Fozilbek.	34-38
9. TA'LIMGA MILLIYLIK RUHI ASOSIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH SAMARADORLIGIGA OID. J.O.Saidov. Shukurova Maftuna Alisher qizi.	38-43
10. G'ARBIY YEVROPADA YANGI DAVR MADANIYATINING SHAKLLANISHI. To'ychiyeva Dilnoza Ikromovna. Yo'ldoshev Bektemir Tursunboy o'g'li.	44-49
11. ABDURAHMON JEVACHI — ERK VA OZODLIK KURASHCHISI. B.Mirkomilov. Sh.Boymatov.	49-53
12. РОЛЬ ЖЕНШИН В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ (КОНЕЦ XIX И НАЧАЛО XX ВЕКА). Каримова Наргиза Икрамовна. Акрамова Навбахор.	53-58
13. ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ СРЕДНЕЙ АЗИИ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛЕ XX ВЕКА. Каримова Наргиза Икрамовна. Бобокулова Севинч.	58-64
14. DAVLATCHILIK TARIXIMIZDA SIYOSIY TRANSFORMATSIYANING NAMOYON BO'LISHI Jamshid.Eshboyevich. Toshboyev. Abdug'aniyev Jahongir.	64-68
15. TARIXIY ARXEOLOGIK MANBALAR VA UNING QADIM TARIXIMZDA TUTGAN O'RNI HAQIDA. Furqat.Eshboyevich.Toshboev. R. Nosirova .	69-73
16. LARSA SHAHRI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR. Tugalov Boburjon Baxodir o'g'li. Karimov Boburjon Bobomurod o'g'li.	73-78
17. ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ И КУЛЬТУРНАЯ ЖИЗНЬ В СРЕДНЕЙ АЗИИ (В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛО XX ВЕКА). Каримова Наргиза Икрамовна, Машарипова Нодира.	78-84
18. TEMURIYLAR DAVRIDA SIYOSIY JARAYONLAR. Burxonov Lazizjon Salimjon o'g'li. Nurullayeva Farangiz Dilshod qizi.	85-89
19. ТРАДИЦИИ И ОБЫЧАИ КАРАКАЛПАКОВ. Каримова Наргиза Икрамовна Джумамуратова Инобат.	89-93
20. YOZMA MANBALARDA KESH VA NAXSHAB TARIXINING YORITILISHI Jo'raqulova Nurmohi Ne'matulla qizi. Bobur Karimov.	94-100
21. KRIPTOGRAFIYA NIMA SABABDAN PAYDO BO'LDI YOXUD ILK SHIFRLASH NAMUNALARI. Mirkomilov Baxtiyor.Axmedova Dildora Erkinjon qizi	100-105

MISR MADANIYATINING O'ZIGA XOS JIHATLARI

JDPU Tarix fakulteti o'qituvchisi

O.Abdig'apparov va 1-kurs talabasi Naxalboyev Fozilbek

Annotatsiya: Hayvonlar ilohiy hisoblanib, ular ibodatxonalarda saqlanganlar. Ibodatxonada ular yaxshi parvarish qilingan. Ilohiy hayvonlardan biri buqa, xuddi shunday parvarish qilingan, u kuch-qudrat ramzi hisoblangan. Misrlıklar bu buqaga sigir tanlashda ham ahamiyat berishgan.

Kalit so'zlar: Qadimgi Misr, Nil vodiysi, Fir'avn, Diniy an'analar, Gor, Osiris, Tot, Ra-quyosh.

Qadimgi misrlıklar tuzilishi bo'yicha murakkab, mazmunan boy madaniyat yaratdilar. Bu madaniyat ko'pgina yaqin sharq xalqlarining madaniy taraqqiyotiga hayotbaxsh ta'sir ko'rsatdi. Misr madaniyati to'rt ming yil davomida

shakllandi. Qadimgi Misr madaniyatining taraqqiyotini nima belgiladi? Birinchi navbatda, Qadimgi Misr ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlari, Nil vodiysining o'zlashtirilishi, dehqonchilikning oqilona tashkil qilinishi, umummisr iqtisodining yuksak taraqqiyoti madaniy o'sishning moddiy asosini yaratdi. Shu bilan birga madaniyat sohasidagi yutuqlar, ta'lim, fan qadimgi misrlıklarning umumiy ma'naviy taraqqiyoti yuksalishi bu ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni va davlatni takomillashtirishning asosiy sabablaridan biri bo'ldi.

Qadimgi Misr madaniyatida qator o'ziga xos xususiyatlar borki, bu madaniyatni chuqur takrorlanmas tizimini hosil qiladi. Uning o'ziga xosligi va betakrorlanmasligi sinfiy jamiyat va davlatni kelib chiqishi hamda Nil vodiysining yopiq geografik joylashuvi natijasida boshqa xalqlarning madaniy yutuqlarini o'zlashtirishning qiyinligi bo'ldi. Nil vodiysining tabiiy sharoiti butun Misr madaniyatida chuqur iz qoldirdi. Xo'jalik hayotida Nil daryosining yetakchi o'rnini, dengizdan uzoqlik, Nilni o'rab turgan jonsiz sahro, o'zining qumli bo'ronlari, jazirama issig'i, yirtqich hayvonlari bilan

qadimgi Misr dunyo qarashini va diniy e'tiqodini, qadriyatlarining butun tizimining xususiyatini belgiladi.[1]

Fir'avnning kuchli hokimiyati orqali tashkil qilingan umum jamoa mehnati bilan misrliklar qulay hayot uchun shart-sharoit yaratdilar. Shu bois tabiatning dahshatli kuchlari oldidagi qo'rqinch, fir'avnning qudratli hokimiyati, dahshatli xudolar, ularning ulug'vorligi va qudrati qadimgi misrliklarning dunyo-qarashiga singib ketgan edi. Oddiy odamlar qudratli xudolar va yanada qudratli fir'avnlar, ularni amaldorlari oldida o'zini juda zaifligi va kuchsizligini his qilgan.

Misr madaniyatiga chuqur konservatizm va an'anaviylik xos. Misrliklar o'zlarining madaniy qadriyatlar tizimiga biror bir yangilik kiritishdan qochdilar. Aksincha ularda o'zlariga ma'lum g'oya, qonun, badiiy uslublarni asrash va taqlid qilish uzoq asrlar asosiy tamoyil bo'lib qoldi. Albatta bu hol yangi unsur, g'oya va uslublarni inkor qilmadi, ammo ular asta-sekin paydo bo'ldi. Shu sababli Misr

ustalari doimo rioya qilgan an'anaviylik va konservatizm Misr san'ati uchun xos bo'lgan konseptuallik va yuqori malakalilik, mohirlik, uyg'unlikni o'zida aks ettirib nihoyasiga yetkazib ishlangan. Bu sof Misr qonun va obrazlarini yaratilishiga olib keldi.

Misrda din ilk urug'chilik jamoalarida vujudga kelib, juda uzoq taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan. Diniy an'analar mustahkam va turg'un bo'lgan fetishizm, totemizm, ayniqsa hayvonlarga topinish Misrda uzoq davom etgan. Misr xudolarining panteoni juda katta bo'lib, u ilk davrda vujudga kelgan madaniyatga borib taqaladi. Unga odamlar totem-xayvonga, qabila boshlig'iga sig'inishgan. Misrliklarning xudolari xayvon qiyofasida: Anubis-o'liklar saltanatining podshosi, bo'ri boshli qilib tasvirlangan. Tot aql va yozuv xudosi. Soxmet-she boshli urush iloxasi va boshqalar.[2]

Hayvonlar ilohiy hisoblanib, ular ibodatxonalarda saqlanganlar. Ibodatxonada ular yaxshi parvarish qilingan. Masalan, ilohiy hayvonlardan biri buqa, xuddi shunday parvarish qilingan, u kuch-qudrat ramzi hisoblangan.

Misrliklar bu buqaga sigir tanlashda ham ahamiyat berishgan. Agar buqa o'lib qolgudek bo'lsa uni mumiyolab, marosimlar o'tkazib alohida bir qabrga ko'mishgan. Va uning o'rniga yangi tug'ilgan xukizcha izlashgan. Bu juda mushkul ish hisoblangan, chunki ho'kiz qora rangli bo'lib, peshonasida uchburchak shaklidagi oq belgisi bo'lishi kerak bo'lgan. Bunday hayvonni topish juda mushkul hisoblangan. Misrliklar daraxtlarga, o'simliklarga va gullarga ham e'tiqod qilishgan. Quyoshga sig'inish Misr dinida eng yuqori o'rinda turgan. Misrning o'zi «Quyosh mamlakati», uning fir'avnlari esa «Quyoshning o'gli» deb atalgan. Qadimgi podsholikda Ra-quyosh xudosi hisoblangan, keyinchalik u Amon-Ra bo'lgan. Yangi podsholik davrida esa, fir'avn Amenxotep IV (Exnaton) diniy isloxot o'tkazib, yakkaxudolikni joriy etadi. Ya'ni u hammani Atonga («Quyosh shu'lasini») sig'inishga da'vat etadi. Quyoshning belgisi (ramzi) turlicha bo'lib, u qanotli sher qiyofasida, sher ko'pgina qullar bilan, ya'ni bu qullar nur qiyofasida, lochin qiyofasida tasvirlangan. Unga atab ko'p madhiyalar aytilgan.

Gor (Xor)-zulmatni yenguvchi xudo hisoblanib, u lochin qiyofasida tasvirlangan. Gor Osirisning o'gli. «Osiris va Gor» to'g'risidagi afsona, ayniqsa Misr dinini o'rganishda katta ahamiyatga ega. Afsonada aytilishicha, Osiris-hosildorlik xudosi, qachonlardir Misrning podshosi bo'lgan. U odamlarga yerga ishlov berishni, boglar yaratishni urgatadi. O'zining akasi Set tomonidan o'ldiriladi. Set-zulmat va yovuzlik xudosi hisoblanadi. Osirisning o'gli Gor Setni maydonga kurashga chaqirib, uni yengadi. Shundan so'ng, Gor g'olib chiqishi uchun o'zi ko'zini Osirisga berib, uni qayta tiriltiradi. Qayta tirilgan Osiris esa yerga qaytmaydi, u yer osti saltanatining o'liklar podshosi bo'lib qoladi. Shunday qilib, uning yerdagi merosxo'ri sifatida Gor tiriklar saltanatida qoladi.

Ko'mish marosimlari. Misr madaniyatida o'lim bilan hayot doim bir-biriga qarama-qarshi turgan. Ajalsiz ruh Misr dinida alohida o'rin egallagan. Mana shu ajalsizlikka intilish ko'mish marosimlarining shakllanishiga olib kelgan. Diniy marosimlarda har bir odam alohida xususiyatga ega bo'lgan.

Masalan, sax-inson tanasi, shunt-uning soyasi, rek-uning ismi, ax-uning arvohi hisoblangan. Bu yerda eng muhim rolni Ra-insonning joni, ya'ni ajalsizlikning negizi o'ynagan. Misr diniga ko'ra Ra o'z jasadiga birikishi va qayta dunyoga kelishi kerak bo'lgan. Chunki odam o'lganda, uning faqat tanasi o'ladi, ammo ruhi abadiy yashash uchun narigi dunyoga, o'liklar saltanatiga mangu yashash uchun ketadi. Shunday qilib insonning tanasini abadiy saqlash fikri tug'iladi va mumiyolash jarayoni vujudga keladi.[3] Shuningdek ularning tanasiga hech qanday shikastlar yetmasligi uchun yoki boshqa shovqinlardan xalos bo'lish uchun piramidalar qurish fikri to'gilgan. O'lik 70 kun ichida mumiyolanib ko'milgan. U 70 kundan so'ng narigi dunyoga mangu yashash uchun ruhi jo'natilgan. O'liklar saltanatiga borgan odamlarni ikkinchi o'lim kutgan. Bu esa asosan «O'liklar kitobi», «Darvozalar kitobi», «Yer osti g'orlari kitobi» kabi kitoblarda ko'rsatilgan.

Qadimgi misrliklarning dini Nil vodiysining tabiiy shart-sharoitlarini o'ziga xos xususiyatlarini, qadimgi Misr jamiyatining ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy taraqqiyotining alohida tomonlarini fantastik aksi edi. Misrliklar oy, quyosh, Nil vodiysi, uni atrofidagi sahroni, yirtqich hayvonlar va tabiatning har xil kuchlarini ilohiylashtirdilar. Ular sun'iy sug'orish tizimini tashkil qiladigan, insonlar ustidan amr qiluvchi fir'avnga e'tiqod qildilar.[4]

Xulosa qiladigan bo'lsak, Misrliklar mingga yaqin har xil xudolarga sig'inganlar. Xudolar mahalliy va umumisr miqyosida e'tiqod qilingan ilohlarga bo'lingan. Qaysi bir nom hukmdori-umummisr hukmdori fir'avnlilik taxtiga o'tirsa, shu nomning xudosi umummisr xudosiga aylangan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. X.Karamatov. O'zbekiston moziy e'tiqodlar tarixi. T.2000
2. Yu.S.Krushkol. Qadimgi dunyo tarixi.T.1964
3. Dmitriyeva "Kratkaya istoriya iskusstva" "Iskusstva" 1985
4. Ergashev "Qadimgi sivilizatsiyalar"Toshkent "O'zbekiston"2016